

Калініна Людмила Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук,
м. Київ, Україна

Лісова Наталія Іванівна

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу економіки та управління закладами загальної середньої освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук,
м. Київ, Україна

**ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ
ОПОРНОЇ ШКОЛИ ЯК МІНІСУСПІЛЬСТВА**

Анотація. Розглянуто багатовекторність розвитку опорної школи як мінісуспільства з позицій системної методології, реформаційних змін, що закріплені в нових нормативно-законодавчих актах. Значну увагу авторами приділено новим тенденціям розвитку цифрового суспільства, впливу його на систему загальної середньої освіти, зокрема опорні заклади освіти територіальних громад, та формування учнів як особистостей, людей культури цифрової епохи, гідних довіри.

Ключові слова: цивілізація, опорна школа, особистість, розвиток.

Реформаційні зміни, що відображені в значній кількості законодавчих документів, мають стратегічне значення для побудови Нової української школи в сучасному суспільстві. Пріоритетна роль у змінах належить реформуванню загальної середньої освіти (далі ЗСО) та системі управління нею. Наразі для науковців та практиків одне з головних завдань – створення нових моделей закладів, висновування інноваційних ідей, які відповідали б сучасному багатовекторному розвитку суспільства та ЗСО в Україні .

Здобуття повної загальної середньої освіти в Україні є обов'язковим, безоплатним. Держава забезпечує доступність її в державних і комунальних навчальних закладах. До цієї мережі входять і опорні заклади ЗСО. Варто

зазначити, що Закон України «Про освіту» (2017) регулює суспільні відносини, що виникають у процесі конституційного права людини на освіту [1]. До засад державної політики в галузі освіти та принципів освітньої діяльності віднесено, зокрема, людиноцентризм, верховенство права, забезпечення якості освіти, рівний доступ до здобуття ЗСО та ін.

Моделюючи створення та розвиток шкіл як мінісупільств у цивілізаційному вимірі, нами звернено увагу на поняття «цивілізація» (від лат. *Civilis*– громадський, суспільний, державний, громадянський), яке введене в науковий словник французьким просвітником Оноре Габріелем Мірабо 1756 року. Під цим визначенням французькі просвітники мали на увазі суспільство, засноване на засадах розуму та справедливості [2].

Відповідно до цих позицій вагоме значення для розуміння розвитку освіти, зокрема загальної середньої, має *цивілізаційний підхід*, згідно з яким сукупність усіх форм життєдіяльності людини тієї чи іншої цивілізації загалом і менеджменту зокрема розглядається в конкретний історичний час розвитку суспільства. Варто зазначити, що кожний історичний етап відображає актуальні потреби й цінності, стратегічні цілі розвитку суспільства в цілому та школи, кожної людини зокрема.

Отже, враховуючи названі особливості, зроблено висновок: для будь-якої цивілізації притаманними є школа як мінісупільство, і менеджмент як універсальний феномен.

Школа представляє мінісупільство зі своїм креативним, громадсько-активним, неординарним і життєствердним населенням, зі своєю ретроспективою розвитку: має власну історію, людський капітал, культуру, традиції, технології. Розглядаючи її з позицій системної методології, вона є складною, активною, м'якою, відкритою мегасистемою та може бути розглянута як *соціокультурна, соціоекономічна та організаційно-технічна* система. Опорна школа не є винятком. Це система, яка віддзеркалює не лише всі проблеми, характерні для суспільства, а ще й інноваційні зміни, закріплені в законі України «Про освіту», та запропоновані ідеї, що реалізуються в системі ЗСО.

Школа, так само як і суспільство, є цивілізаційним феноменом. Ці феномени набували трансформацій відповідно до цивілізаційних етапів розвитку людства. Наразі для України характерним є синкретичний багатовекторний розвиток суспільства, яке розвивається як відкрите, громадянське, ринкове, цифрове... Школа, як мінісуспільство, також розвивається багатовекторно. В українській мережі закладів ЗСО існує не лише багато їх типів, а ще й широкий спектр за їхніми назвами, яких не можна знайти в офіційних статистичних збірниках, але які можна класифікувати за різними ідеями. Крім авторських, є школи з тематикою проєктів, назвами різноманітних систем, які впроваджуються в них. Проаналізувавши типи шкіл і вектори розвитку суспільств, дійшли висновку, що існує причинно-наслідкова відповідність типу школи певному вектору або векторам розвитку суспільства. Так, наприклад, демократичному суспільству відповідають такі типи шкіл, як *демократична, відкрита, вільна, громадсько активна школа та інші* (табл. 1).

Таблиця 1

Нова школа як об'єкт управління в сучасному суспільстві

Багатовекторність розвитку суспільства	Типи шкіл
Постіндустріальне суспільство	Відкрита школа
Суспільство знань	Класна школа
Громадянське суспільство	Школа, що навчається
Демократичне суспільство	Школа соціального партнерства
Інформаційне суспільство	Громадсько активна школа
Цифрове суспільство	Демократична і вільна школа
Технотронне суспільство	Е-школа і мережна школа
Ринкове суспільство	Цифрова школа
Інноваційне суспільство	Школа успіху
Суспільство освіченого загалу	Інноваційна школа
Суспільство високої культури і рівних можливостей	Авторські школи В. Сухомлинського, О. Захаренка, М. Гузика та ін.
	Нова українська школа

Отже, сучасне суспільство в країні за різними законодавчо-нормативними документами та концепціями переважно означене як демократичне, інформаційне, цифрове, що в умовах глобального простору розвивається багатовекторно. Можемо зробити ще декілька висновків:

– школа як мінісупільство завжди віддзеркалює те суспільство, у якому функціонує та розвивається;

– Нова українська школа – як мінісупільство – має розвиватися як система довірчих, партнерських, надихаючих взаємовідносин між усіма зацікавленими в якісній освіті, в основі віддзеркалювати норми та цінності, символи та інші атрибути культури;

– школа має вчасно реагувати на виклики суспільства, а за типом, змістом, формою та технологіями відповідати цивілізаційному розвитку.

Варто зазначити, що у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знань» (2005 р.) указано на необхідності враховувати «вплив типу суспільства не лише на природу, культуру, освіту та управління, а насамперед на людей, їхній розвиток». Вважаємо, що в сучасних умовах необхідно розглядати будь-який феномен цілісно, з урахуванням усіх факторів впливу на його розвиток, а тому важливим є дослідження опорної школи як законодавчо визначеного типу закладу ЗСО у взаємозв'язку та взаємодії з багатовекторним розвитком суспільства й людини в ньому. Саме ці міркування та нові тенденції розвитку суспільства, науки, культури, освіти й цивілізації в цілому детермінували необхідність побудови нової моделі школи, яка б не «відтворювала бідність», а надавала рівні шанси на здобуття якісної освіти всім учням незалежно від фінансових статків і положення батьків, формувала та розвивала новий соціальний тип – Людину культури цифрової епохи, гідної довіри до себе, своїх рідних, громади, держави.

У процесі моделювання враховано тенденцію управління ЗСО, сутність якої полягає в *зміні застарілих концептуальних моделей державного управління та побудові нових, адекватних сучасному етапу розвитку демократичного суспільства і потребам практики*. Ця тенденція є важливою, оскільки спочатку необхідно побудувати концептуальну модель опорної школи, а потім субмодель управління опорною школою та інші субмоделі. Цей погляд сприяє розумінню того, що в історії цивілізації неможливо знайти приклади існування демократично-ліберальної школи за тоталітаризму чи авторитаризму, та, навпаки, у демократичній державі – адміністративно-

бюрократичної школи, організованої у формі адміністративної піраміди («ієрархічної управлінської вертикалі»), залежної лише від однієї особи – її керівника. Крім того, надає змогу визначити практико-орієнтований узаємозв'язок *багатовекторності розвитку суспільства, системного розвитку школи як мінісуспільства та усебічного розвитку людини* «<...> як особистості та найвищої цінності суспільства <...> з вихованням відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству <...>» (Закон України «Про освіту» (2017 р.), який має бути врахований під час побудови моделі та підтверджений на практиці за умови достатніх ресурсів).

У зв'язку з цим вважаємо доречним акцентувати увагу на сучасному типі суспільства, що надає змогу визначити пріоритетний вектор розвитку – цифровізацію. Цей вектор визначає цивілізаційний тип сучасного суспільства як цифровий у цифровому світі та цифровій епосі. А отже, варто зважати на фактори впливу цифрового суспільства на необхідність формування нового соціального типу людини та всебічний розвиток її в ньому. Зазначимо, що поширення цифрових технологій об'єднує людей, міста, країни й континенти, значно збільшуючи наш індивідуальний і колективний потенціал. Але ті ж сили зробили світ нестійким, складним і невизначеним. Поширення цифрових технологій може зробити так, щоб найменший голос почули скрізь. Але воно також може придушити індивідуальність і культурну унікальність [3].

Важливими в цьому контексті є аналіз ролі та завдань загальної середньої освіти, ідей у ній для розвитку людини, а також осмислення цих феноменів крізь призму розвитку людини, освіти, школи, суспільства та визначення тих ідей, що не втратили актуальності в умовах багатовекторного розвитку цифрового суспільства, для якого засадничими є людиноцентризм, технології, цифровізація. Уряд України працює над тим, щоб збільшити частку інформаційних технологій у господарстві країни. Але для цього треба підготувати спеціалістів. Міністерство цифрової трансформації разом з міжнародними партнерами запускають новий освітній проєкт «IT Generation», у ході якого планується безкоштовно навчити до 40 тисяч громадян. Такі

проекти спонукають і нас, освітян, мислити по-іншому, вирішувати по-новому, організовуючи освітній та управлінський процеси.

Нами виявлено, що освіта завжди виконувала завдання щодо *розвитку* Людини-учня на соціально-значущих світоглядно-філософських засадах певного етапу цивілізаційного розвитку та запропонованих ідей, наприклад: «істинна людина» (XIX ст.), «радянська людина» (XX ст.), «громадянин незалежної України», «інноватор», «людина справи», «людина-гаджет» (XXI ст.). Наразі важливо виховувати учня – самодостатнього «громадянина-патріота України, гуманіста та демократа, готового до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, виконання громадянських і конституційних обов'язків, формування активної позиції, утвердження національної ідентичності на основі духовно-моральних цінностей українського народу та самобутності».

Ідеї розвитку школи, учня в періоди цивілізаційного розвитку знайшли відображення в обґрунтуванні та практичному втіленні таких моделей: «Народна школа», «Земська школа» (XIX ст.), «Школа радості» або «Школа під голубим небом» (автор В. Сухомлинський), «Богданівська трудова політехнічна школа» (автор І. Ткаченко), «Школа над Россю» або «Школа-толока» (автор О. Захаренко), «Южненська експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс I-III ступенів» (автор М. Гузик) (XX ст.), «Школа-родина», «Школа – гармонія серця й розуму», «Школа формування творчої особистості», «Школа життєтворчості», «Громадсько-активна школа» (70-80 рр. XX ст.), «Українознавча школа «Тривіта» (автор М. Чумарна) (90 рр. XX ст. – початок XXI ст.), Миколаївська спеціалізована школа I-III ступенів мистецтв і прикладних ремесел «Академія дитячої творчості (автор Г. Матвєєва) (90 рр. XX ст.), «Нова українська школа» (20-ті р. XXI ст.), «Опорна школа» (20-ті XXI ст.) та ін. [4].

Отже, провідною ідеєю, характерною для людини, освіти та суспільства, виявлено *ідею розвитку* в системі «людина – освіта – суспільство», що була конкретизована як ідея розвитку людини, розвитку шкільної освіти та суспільства, як базисна ціннісна основа та детермінанта їх життєдіяльності.

Назви моделей шкіл у визначені періоди переважно відтворювали не лише ідеї, що покладені в основу їхнього створення та розвитку, а ще й ідеологічні доктрини та світоглядно-концептуальні засади суспільства, на яких воно базувалося, і тип його цивілізаційного розвитку.

Ретроспективний аналіз феномену шкільної освіти, ідей, цінностей надав змогу виявити сутність і специфіку реалізації управління на практиці як атрибуту, притаманного шкільній освіті та школам за превалюючою формою його здійснення та циклом управління. Так з кінця XIX ст. до початку XX ст. не було створено системи управління освітою, а участь громадськості мала епізодичний характер. Протягом XX ст. відбулася поступова централізація управління радянською школою, що набуло ієрархічної вертикалі та адміністративно-командної форми управління; участь громадськості була законодавчо визначена й здійснювалася переважно формально за радянської доби. Починаючи з кінця XX ст., виникла потреба в упровадженні нових або оновлених форм управління, його змісту, методів, а також в співуправлінні, активізації та систематизації роботи щодо формування реально нової спільноти – громадянського суспільства. У незалежній Україні відбулося законодавче закріплення відомої форми управління – державно-громадського управління в освіті, але передбачена була його модернізація відповідно до формування нового суспільства в країні.

Реформаційні зміни в шкільній освіті кожного з зазначених періодів обумовлювали потребу не лише в зміні форм, а насамперед трансформації шкільної освіти і її світоглядних основ, в обґрунтуванні нових моделей шкіл і управління ними, їх практичного втілення, більшість із яких потребували не формальної, а дієвої участі громади в управлінні, а також детермінували відповідні зміни змісту, форм, методів, механізмів, технологій управління.

У сучасному глобалізованому світі, як і в Україні, попит на *освіту високої якості* зростає, оскільки вона стає ключовим елементом сталого *розвитку* та *розвитку* цифрової цивілізації, сприяє формуванню і реалізації моделей науково-технічного та інноваційного розвитку держави. Про *важливість освіти* та її модернізацію наголошено в низці міжнародних документів:

Меморандумі Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО «Фундаментальна (природничо-наукова і гуманітарна) університетська освіта» (1994 р.), Комюніке Конференції міністрів європейських країн (2007 р.) та на державному рівні, зокрема в Концепції середньої загальноосвітньої школи України та Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа», **«Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та ін.**

На сучасному етапі багатовекторного розвитку суспільства реформування освіти в Україні відбувається відповідно до Закону України «Про освіту» та включає *ідеї*, вироблені ще на попередніх етапах розвитку шкільної освіти, але які мають значення для сучасних законодавчих змін. До таких ідей відносимо: створення української школи, самоврядних шкільних організацій, вплив органів місцевого самоврядування на розвиток системи загальної середньої освіти, розвиток учня, профілізація старшої школи, типізація шкіл, вплив громадської думки на прийняття управлінських рішень, поєднання державного і громадського контролю, а також *ідею розвитку особистості*. Освіта як соціокультурна сфера та соціокультурний інститут передає майбутнім поколінням культурний досвід людства крізь призму його *цивілізаційного розвитку*, світоглядно-етичних засад, гуманістичних цінностей, змін і здобутків різних галузей науки, життєдіяльності, життєвих і освітніх потреб здобувачів освіти. Конституція України, Закон України «Про освіту» (2017 р.), Концепція нової української школи, Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті та інші законодавчо-правові документи в умовах багатовекторного *розвитку* суспільства визначають «<...> *розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу* <...>» зумовлений такими процесами, як: «глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації ознаки <...>», зазначає доктор педагогічних наук Л. Калініна.

Отже, *ідея розвитку особистості* за сучасних умов багатовекторного

розвитку суспільства знову є актуальною і за цифрової епохи, але, як його атрибут, набуває дещо іншого ціннісно-змістового та символічного забарвлення, нових векторів і методологічного аналізу. У системі методологічних підходів набуває потреби ціннісний підхід як морально-етичний імператив розвитку «людини – освіти – суспільства» до створення нових моделей шкіл та державно-громадського управління ними. Саме цей підхід у поєднанні з особистісним, діяльнісним, культурологічним, системно-кібернетичним, інформаційним та цивілізаційним надає змогу усвідомити *загальнолюдську лінію культурного розвитку особистості в суспільстві, освіті та школі, визнання людини як найвищої цінності суспільства, як людини, гідної довіри.*

Не можемо не погодитися з В. Огнев'юком, що сучасній Людині властива багатомірність, яку необхідно розуміти як здатність її до виконання великої кількості соціальних ролей, зокрема <...> носія певної професії, культури і національності, представника певної громади, церкви; виробника, споживача, слухача, телеглядача, партнера, конкурента, власника, підлеглого, керівника, співвітчизника, іноземця, товариша, ворога, опонента, хворого, здорового, старшого, меншого, бідного, багатого, виборця, вибраного... Автор указує на багатомірність, яка під силу освіченій людині, тому модернізація освіти має спиратися на важливу тріаду імперативу:

- освіченість людини та її багатомірність;
- формування нової парадигми креативного професіоналізму;
- імператив постійних трансформацій [5].

Нині, коли Україна перебуває в стані війни, відбувається складний процес взаємопроникнення національних систем освіти, стандартизації освітніх вимог, формування глобальної освітньої моделі. Війна та глобалізація призвели до обмінів та контактів між людьми; мільйони осіб проживають і працюють в іншому етнічному, релігійному і ментальному середовищі, поза країною, де народились, і культурою, у якій формувались. Війна спричинила зміни в соціальній структурі суспільства, у свідомості громадян. А тому маємо не допустити соціально-культурне відторгнення, принесення в жертву

національних досягнень у сфері освіти, культурних надбань та ментальних особливостей, які роблять українську націю по-справжньому оригінальною. Так, міграційні потоки, які на сьогодні є, підсилюють цей процес, актуалізують мультикультурні аспекти освіти, розширюють контакти здобувачів освіти з носіями, які відмінні за культурою, ментальністю та ідентичністю. Проте в таких умовах процеси пошуку й захисту ідентичності мають набувати більшого значення для суспільства й зокрема особистості.

Для України актуальним є формування особистості, яка усвідомлює свою належність до української нації, сучасної європейської цивілізації, виховання шанобливого ставлення до українських національних святинь, державної мови та мов національних меншин, історії і культури всіх національностей, які проживають в Україні, виховання людини демократичного світогляду. Цієї загальнонаціональної єдності соціально активних громадян не можна досягти без належної організації громадянської освіти й національно-патріотичного виховання, що зі свого боку передбачає практичну участь у суспільно значущих індивідуальних та колективних справах.

Роль, значення освіти для людини, суспільства, цивілізації вказано в Доповіді Римського клубу, зокрема: освіта на сучасному етапі покликана «<...> формувати в молоді «грамотність щодо майбутнього» (futures literacy) <...> базуватися на взаємодії між людьми <...> носити ціннісний характер – квінтесенцію людської мудрості <...> фокусуватися на стійкості знань, що стосуються екології, узаємозв'язку систем та сталого розвитку <...> культивувати інтегральне мислення – «сприймати, організовувати, узгоджувати й об'єднувати окремі аспекти, досягати справжнього розуміння засадничої реальності» <...> забезпечувати плюралізм у змісті освіти, культури та ін., тобто не жити за правилами «порожнього світу», а пізнавати філософію «нового Просвітництва». Ці положення лише підтверджують необхідність *системного розгляду* та потребують системного аналізу: *освіти, культури та суспільства, а також детермінанти їх впливу на людину та її розвиток у взаємозв'язку; сутності цих феноменів, а також культурних, освітніх, управлінських, суспільних процесів і процесів розвитку в їх єдності*

та інтеграції, особливостей та перебігу цих процесів; специфіки суб'єкт-суб'єктної та суб'єкт-об'єктної взаємодії на окреслених світоглядних ціннісних засадах; ролі, значення цих феноменів у життєдіяльності людини та в практиці управлінської діяльності у сфері освіти.

Питання, які порушуємо, є надто важливими, оскільки розвиток людини в освіті приводить не лише до економічного розквіту країн, підвищення якості життєдіяльності людей в суспільствах, науково-технічному та технологічному прогресі, а до змін у глобалізаційному світі та цивілізаціях.

Нами досліджувався взаємозв'язок людини, суспільства й освіти, зокрема її складника – загальної середньої, та деяких векторів розвитку суспільства, який допомагає більше усвідомити шляхи багатовекторного розвитку в тринарних системах «людина – освіта – суспільство» та «дитина – опорна школа – громада» (рис.1).

Рис. 1. Вектори розвитку в системі «людина – освіта – суспільство (громада)

Варто зазначити, що в нові державні акти внесено зміни до означених дефініцій та сутнісних характеристик. Так, у Законі України «Про освіту» поняття «освіта» трактується як «основа інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями й культурою, та держави». У статті 12 указано, що метою повної загальної середньої освіти є «всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві й цивілізованій

взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення та навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору й самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності».

У статті 4 цього ж Закону передбачено, що «держава забезпечує розвиток повної загальної середньої освіти», а в статті 10 наголошено, що «повна загальна середня освіта є невід'ємним складником системи освіти й має такі рівні: початкову освіту, яка відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій; базову середню освіту, яка відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій; профільну середню освіту, яка відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій» та здобувається в різних типах закладів, до яких віднесено й опорні заклади освіти.

Освіта, як і опорний заклад, є соціокультурним феноменом та соціокультурним інститутом, який сприяє розвитку людини, громади, суспільства. У Закон України «Про освіту» у розділ 3 «Заклади освіти» включено статтю 22 «Організаційно-правовий статус закладів освіти» і зазначено, що заклад освіти є суб'єктом господарювання й може діяти в одному з таких статусів: бюджетна установа; неприбутковий заклад освіти; прибутковий заклад освіти. Крім того, у статті 13 «Територіальна доступність повної загальної середньої освіти» передбачено опорний заклад загальної середньої освіти як такий, що «має зручне розташування для підвозу дітей з інших населених пунктів, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну й навчально-методичну базу та здатний забезпечувати на належному рівні здобуття профільної освіти», а також «освітній округ як сукупність закладів освіти (їх філій), у тому числі закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури й спорту, які забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території». Отже, постатейний аналіз Закону України «Про освіту» свідчить про те, що він є основою для розробки нових нормативних актів.

Варто звернути увагу й на те, що система освіти за новим Законом «Про освіту» базується на *принципі людиноцентризму (дитиноцентризму)*, який

має сприяти доступності якісної повної загальної освіти (створення освітніх округів та опорних шкіл). Також забезпечуватиметься ЗСО для дітей з особливими потребами, унесено зміни щодо терміну навчання (12-річне), передбачено автономізацію закладів та ін., що забезпечить *інтелектуальний, фізичний, духовний та культурний розвиток як учня, так і розвиток усієї системи загальної середньої освіти територіальної громади, кожного закладу зокрема.*

Отже, реформаційні зміни у сфері освіти, як свідчить аналіз законодавчо-нормативних документів та концепції НУШ, враховують виклики *сучасного глобалізаційного світу та базуються на низці прогресивних теорій та ключових психосоціальних навичок для освіти XXI століття*, детермінують якісні зміни в розвитку мережі закладів ЗСО, *розвитку освітньої діяльності та результатах розвитку учнівської молоді на людиноцентристських, культурологічних і компетентнісних засадах, у співпраці та взаємодії всіх суб'єктів, задіяних у сфері ЗСО.*

Проблема *культурного (зокрема його освітнього складника) розвитку здобувачів освіти* в різних видах діяльності детермінована людинотворенням, розвитком цифрової епохи, науково-технічним прогресом, інноваціями, інноваційними технологіями, культурою та законодавчими змінами, що знайшли відображення в Законі України «Про освіту» та інших законодавчих актах. Розв'язання цієї проблеми має ключове значення для розвитку цифрового суспільства, реформування освіти; формування Людини культури цифрової епохи, гідної довіри; розвитку національної культури і культури керівників закладів освіти, зокрема опорних шкіл.

На сучасному етапі реформування ЗСО нами звернено увагу на сутність феномена «довіра», який був об'єктом вивчення не одного покоління вчених. Французький соціолог П. Бурд'є розглядав освіту в демократичному просторі суспільства з такими видами людського капіталу, як економічний, культурний, інформаційний, символічний капітал. Останній означає *довір'я*. Цей висновок є важливим для освітян, оскільки у сфері освіти, у тому числі і ЗСО, відповідальне положення займають практично всі суб'єкти освітнього

процесу та державно-громадського управління, але втрата цієї символіки, як свідчать численні цивілізаційні приклади в розбудові суспільств, взаємин і відносин у них, майже завжди веде до руйнівних процесів і результатів. М. Луман із позицій системного аналізу характеризує *довіру як внутрішню властивість системи, необхідну для забезпечення її автономності*. Аналізуючи результати досліджень багатьох учених, підтримуємо твердження Ш. Ейзенштадта, що довіра є чинником, який полегшує сприйняття суспільною свідомістю трансформаційних змін в усіх сферах суспільства та середовищі, викликів глобалізаційного світу, і таким чином сприяє його модернізації та впровадженню інновацій. Узявши за основу таку ідею, нами змодельовано *Школу формування довіри*. Це опорний заклад освіти (вектор власного розвитку), у якому учнівський, педагогічний, батьківський колективи та колектив громади взаємодіють на нових світоглядних засадах – дитино(людино)центристських і довірчо-партнерських засадах, опановують методи, форми та технології ефективного суб'єкт-суб'єктного та дія(полі)логічного спілкування, вивчають феномен «довіра/недовіра», упроваджуючи покроково сучасні програми з урахуванням специфіки опорного закладу освіти та модернізують зміст програм відповідно до потреб здобувачів освіти, громади.

Призначення концептуальної моделі багатовекторного розвитку опорного закладу освіти як соціокультурної тринарної системи «дитина – опорна школа – громада» полягає у створенні комфортних умов для всебічного розвитку Людини культури, гідної довіри, реалізації *загальнолюдської лінії культурного розвитку особистості та* забезпечення комфортної життєдіяльності особистості в глобальному цифровому світі; визначенні в цифровий спосіб ступеня довіри, добропорядності, безпеки й чесності як громадян, гідних довіри; у її практичному впровадженні в опорних закладах освіти територіальних громад та вирішенні проблеми етичності використання персональних даних у тринарній системі в ракурсі безпеки людини та її життєдіяльності в реальному та віртуальному світі цифрового суспільства.

Список джерел:

1. Закон України «Про освіту». К. : Паливода А. В., 2018. 128 с. (Закони України). Стаття 12. С. 1.
2. Цивілізація : матеріали вікіпедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.
3. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/yakist-osviti/shlyaykher-naykrashchiy-klas-u-sviti-yak-stvoriti-sistemu-osviti-21-go-stolittya.pdf>
4. Лісова Н. І. Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України : монографія. Черкаси : Видавець ФОП Пономаренко Р.В., 2018. 359 с.
5. Огневюк В.О. Багатовимірна людина. Епоха трансформацій. Освіта. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1977/1/Ognevyuk_IS_konf.pdf
6. Калініна, Л. М. *Управління новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін.* Директор школи. 2017. № 1-2. С. 19.
7. Національна доктрина розвитку освіти. *Освіта України.* 2002. № 33. С. 4.
8. Матвейчев О. Римский клуб. Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен! URL: <https://politcom.org.ua/rimskij-klub-jubilejnyj-doklad-verdik>.
9. Драйден Г., Вос Дж. Нова парадигма освіти у глобальному світі. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/50#3>.
10. Штомпка П. Доверие в эпоху глобализации. *Социальная политика и социология.* 2006. № 4. С. 8-15.
11. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию ; пер. с англ. Москва : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004.
12. Луман Н. Власть ; [пер. с нем. А. Ю. Антоновского]. Москва : Праксис, 2001.
13. Гидденс Е. Социология / При участии К. Бердсолл ; пер. с англ., изд. 2-е, перераб. и доп. Москва : Едиториал УРСС, 2005. 632 с.
14. Eisenstadt N. S.. Multiple modernities. *Daedalus.* 2000. Vol. 129, No 1. pp. 1-29. URL: <http://www.jstor.org/stable/20027613>.
15. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
16. Топузов О. М., Калініна Л. М. Експериментальний майданчик Всеукраїнського рівня – Авторська школа Ганни Матвєєвої. *Директор школи.* 2015. № 11-12 (705-706). С. 95-103.
17. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент: кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. Київ : Інтерсервіс, 2018. С. 101.